

Abraham Kuyper in de jaren 1848-1874: een briljante, bevlogen branie*

Voorspel

Amsterdam. De eerste jaren van het Koninkrijk der Nederlanden. Twee jongeren ontsijgen door studie de stand waarin ze zijn geboren. Hij, Jan Frederik Kuijper (1801), de oudste uit het gezin van een borstelmaker in een van de tussenstraatjes van de westelijke grachtengordel, heeft het in zijn hoofd gezet om predikant te worden. Een eerste poging daartoe, in 1816, mislukt omdat zijn verzoek aan Willem I voor een studiebeurs wordt afgewezen. Hij komt terecht op een handelskantoor en zet zich in zijn vrije tijd aan een studie van het destijds weinig populaire Engels. Z'n bekwaamheid op laatstgenoemd terrein opent nieuwe perspectieven. Hij wordt gevraagd een aantal Engelstalige godsdienstige traktaatjes in het Nederlands over te zetten. Als de secretaris van het traktaatsgenootschap, een hervormde predikant uit de hoofdstad, ontdekt dat de kantoorbediende hogere aspiraties heeft, vindt hij een aantal gemeenteleden bereid de inmiddels 22-jarige alsnog een kans te bieden. Jan Frederik mag gaan studeren: eerst in zijn vaderstad, later in Leiden. Op bezoek bij een van zijn weldoeners ontmoet hij daar voor het eerst zijn latere vrouw. Zij, Henrietta Huber (1802), dochter van een uit Zwitserland afkomstige kleermaker en winkelier in stoffen in de Leidsestraat, is bij de betreffende koopmansfamilie in dienst als gouvernante. Vanwege haar afkomst is zij lid van de Waalse kerk; Franssprekende gouvernantes zijn bij deftige Amsterdamse families gewild. Wellicht daartoe aangezet door haar verloofde verandert zij later van werkkring. Voorzien van enkele onderwijsbevoegdheden, onder meer in Nederlands en Frans, gaat ze lesgeven aan een kostschool voor meisjes. Na het behalen van het proponentsexamen in 1828 krijgt Kuijper al snel een beroep; het stel kan gaan trouwen en betreft die zomer de pastorie van de minuscule plattelandsgemeente Hoogmade-Rijpwetering, anderhalf uur gaans van Leiden. Rijk zijn ze bepaald niet, althans niet in materieel opzicht. Wel in intellectueel opzicht. De man die op kos-

* Deze biografische schets van de jonge Abraham Kuyper werd uitgelokt door een opmerking van Wim Berkelaar ('Er bestaat tegen zijn [Vrees] werk eigenlijk maar één bezwaar: hij heeft te veel schroom voor zijn onderwerp') en vooral die van George Harinck bij mijn afscheid van de VU op 7 juni 2006 ('Naar de mens als eenheid is [door Vree] niet getast en zo is Kuyper een raadsel gebleven, ook nadat elke snipper van hem is bestudeerd'). Hoewel ik hun kritiek van de hand had kunnen wijzen met de opmerking dat ik nimmer had bedoeld, noch gezegd een biografie van Kuyper te schrijven, heb ik haar als een uitdaging aanvaard, temeer omdat dit mij de gelegenheid zou bieden (een deel van) de door mij geleverde kritiek op het boek van Jeroen Koch, *Abraham Kuyper. Een biografie*, Amsterdam 2006 (Symposium Historisch Documentatiecentrum, 22 mei 2006) nader te onderbouwen.

De schets werd hoofdzakelijk geschreven aan de hand van J. Vree, *Kuyper in de*